

Bundel: Keenenburgpraet

Door: Jacques Moerman

Een uitgave van:

&

*Historische
Vereniging
Oud-Schipluiden*

Inhoud:

Keenenburgpraet #1 - De komst en het verlies van het hek van kasteel Keenenburg

Keenenburgpraet #2 - Het torentje van de oude voorburcht

Keenenburgpraet #3 - Conflict over de Keenenburgbank

Keenenburgpraet #4 - Een oude kaart van het huis en de tuin van Keenenburg

Keenenburgpraet #5 - Talcy en de Keenenburg

Keenenburgpraet #6 - Het schuithuis en een overdekt jacht

Keenenburgpraet #7 - Een bijzondere overdracht van het kasteel Keenenburg

Keenenburgpraet #8 - Ooggetuigenissen

Keenenburgpraet #9 - Rederijkers op het kasteel

Keenenburgpraet #10 - Een vergadering op de Keenenburg

www.kasteelkeenenburg.nl

www.historischeverenigingoud-schipluiden.nl

Volg ons via:

Keenenburgpraet #1:

De komst en het verlies van het hek van kasteel Keenenburg

In 1778 vroeg steen- en beeldhouwer Hermanus van Zwoll aan het stadsbestuur van Delft toestemming om twee zware natuurstenen 'pilasters' buiten de Kethelpoort langs de Schie te bewerken. De onbewerkte zuilen waren over water aangevoerd. Het zou te veel inspanning en kosten vergen om ze naar het bedrijf van Van Zwoll aan de Oude Delft over te brengen. Het stadsbestuur keurde het verzoek van de steen- en beeldhouwer op 19 september 1778 goed. In 1779 zijn de bewerkte zuilen, ongetwijfeld opnieuw over water, naar Schipluiden vervoerd, waar ze werden geplaatst aan de Gaag, voor de toegang van kasteel Keenenburg.

Vlak voordat het hek door de families Van Dorp en Van Santen in 1918 werd verkocht, maakte een fotograaf een foto van dit hek met bewoners uit de directe omgeving. Op de linker zuil zit Jan van Dien, op de rechter Wim van Dorp. Van links naar rechts: Marie van Mierlo, Aad Arkesteijn, daarachter An de Vette, Kees Put, Bertha Haring, Jaantje Dijkshoorn, Corrie en Jaapje van Dorp, op het hek Bert Folmer (zoon van huisarts Folmer), Maarten van Dorp, Brecht de Bruijn, daarachter Gerard van Santen, Leen Quak, op het hek Koos van der Windt, Jo van Leeuwen, Wim van den Bosch, Henk van Dorp, met voorschot Wim van den

Bosch, Cees de Bruijn. Het zijn vooral namen die nog steeds veelvuldig in het dorp voorkomen.

Na de vermelde verkoop is het hek overgebracht naar het huis Sonnenburch in Wassenaar, Van der Oudermeulenlaan 1. In het verleden is enkele malen onderzocht of het historische hek kon terugkeren naar Schipluiden.

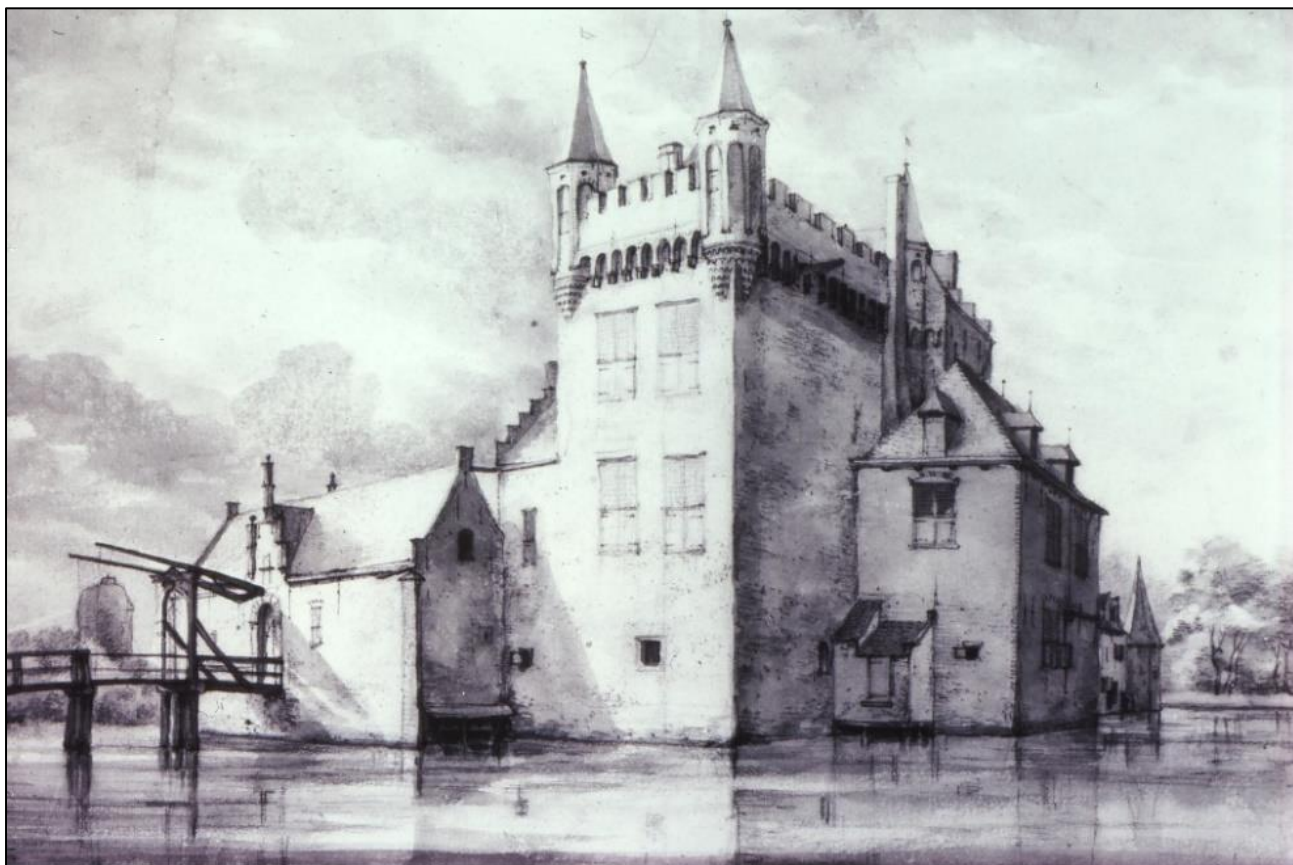

Foto: Het hek van de Keenenburg in Wassenaar. Foto auteur.

Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #2:

Het torentje van de oude voorburcht

Op bovenstaande tekening van Roelant Roghman, ca. 1646, is links van de ophaalbrug naar de hoofdburcht van de Keenenburg een donkere vlek te zien. De vlek staat voor een bewaard gebleven torentje van de oude voorburcht. Deze voorburcht is gelijktijdig met de hoofdburcht gebouwd in de periode 1412-1417. Aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog, ca. 1573, is de oude voorburcht gesloopt om te verhinderen dat de Spanjaarden zich hierin zouden vestigen. Dit is overigens toch gebeurd. Ze namen hun intrek in de hoofdburcht die gespaard is gebleven. In september 1574 verliet het Spaanse garnizoen Schipluiden.

Bij de opgraving van de oude voorburcht zijn in de gracht brandsporen aangetroffen, die duiden op een verwoesting. Alleen één onderdeel van de oude voorburcht blijkt de sloop te hebben overleefd, namelijk een torentje. Het bouwwerk is ook op een afbeelding uit de achttiende eeuw te zien. Alleen oogde het toen een stuk kleiner. Zie hieronder een tekening van A. de Haan uit 1724. Links is aan het eind van een muur het torentje afgebeeld.

Het is niet uitgesloten dat het torentje in de zeventiende eeuw de functie van duiventoren heeft gehad. Het houden van duiven was een adellijk recht dat status gaf. Zowel de eieren als de jonge duiven werden voor de consumptie gebruikt. De adel - ook op de Keenenburg - at vroeger graag gevogelte. De inhoud van de beerputten leverden daarvan het bewijs. Bij het Huis te Werve in Rijswijk is een oude duiventoren bewaard gebleven.

Het muurwerk van het torentje, zoals het te zien was bij de opgraving in 1989. Aan één zijde waren de onderste lagen stenen van de fundering (zie de halve ronding) bewaard gebleven. De steenmaat verwijst naar de eerste decennia van de vijftiende eeuw.

Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #3:

Conflict over de Keenenburgbank

De Keenenburgbank (rechts) in de kerk van Schipluiden is gemaakt door Philip van Leeuwen, een meester-schrijnwerker uit Den Haag. Martijn de Meester, meester-beeldhouwer, sneed de ornamenten van de bank, waaronder de vijf cherubijnen.

Anna Philipote Cabeljauw, vrouwe van Keenenburg, kwam in 1662 in aanvaring met de ambachtsheer Cornelis de Jonge van Ellemeet over de zitplaats in de kerk en het bezit van de Keenenburgbank. De ambachtsheer bezat vanzelfsprekend een ereplaats bij de kerkdienst. In 1662 was in de Dorpskerk de Keenenburgbank geplaatst, alleen bestemd voor de ambachtsheer of ambachtsvrouw. Omdat De Jonge van Ellemeet heer van Schipluiden en Sint Maartensrecht was, meende hij aanspraak te kunnen maken op de Keenenburgbank. Anna Philipote Cabeljauw betwistte dit en stelde dat de bank toebehoorde aan de bewoners van Huis Keenenburg. Er volgde een rechtszaak, waarin de Hoge Raad van Holland en Zeeland moest oordelen over het eigendom van 't gestoelte in de kercke van Schipluy'. De Hoge Raad overwoog dat De Jonge van Ellemeet inderdaad de ambachtsheer was en dat hij daarom 'de beste en [de] seignoriale plaets behoort te hebben', maar dat hij het ambacht had gekocht, en 'niet heeft gekocht 't hout van dese banck'. Daarbij kwam dat

de bank door de vroegere heer van Schipluiden 'op eygen kosten [was] geset, met syn particuliere wapenen'. De Raad oordeelde op 7 mei 1694 dat Anna Philipote Cabeljauw de rechtmatige eigenaar van de bank was. Door deze uitspraak werd in 1695 in het kerkgebouw een tweede kerkbank geplaatst, tegenover de Keenenburgbank, bestemd voor de familie De Jonge van Ellemeet. Nu staat deze bank naast die van de eigenaren van de Keenenburg.

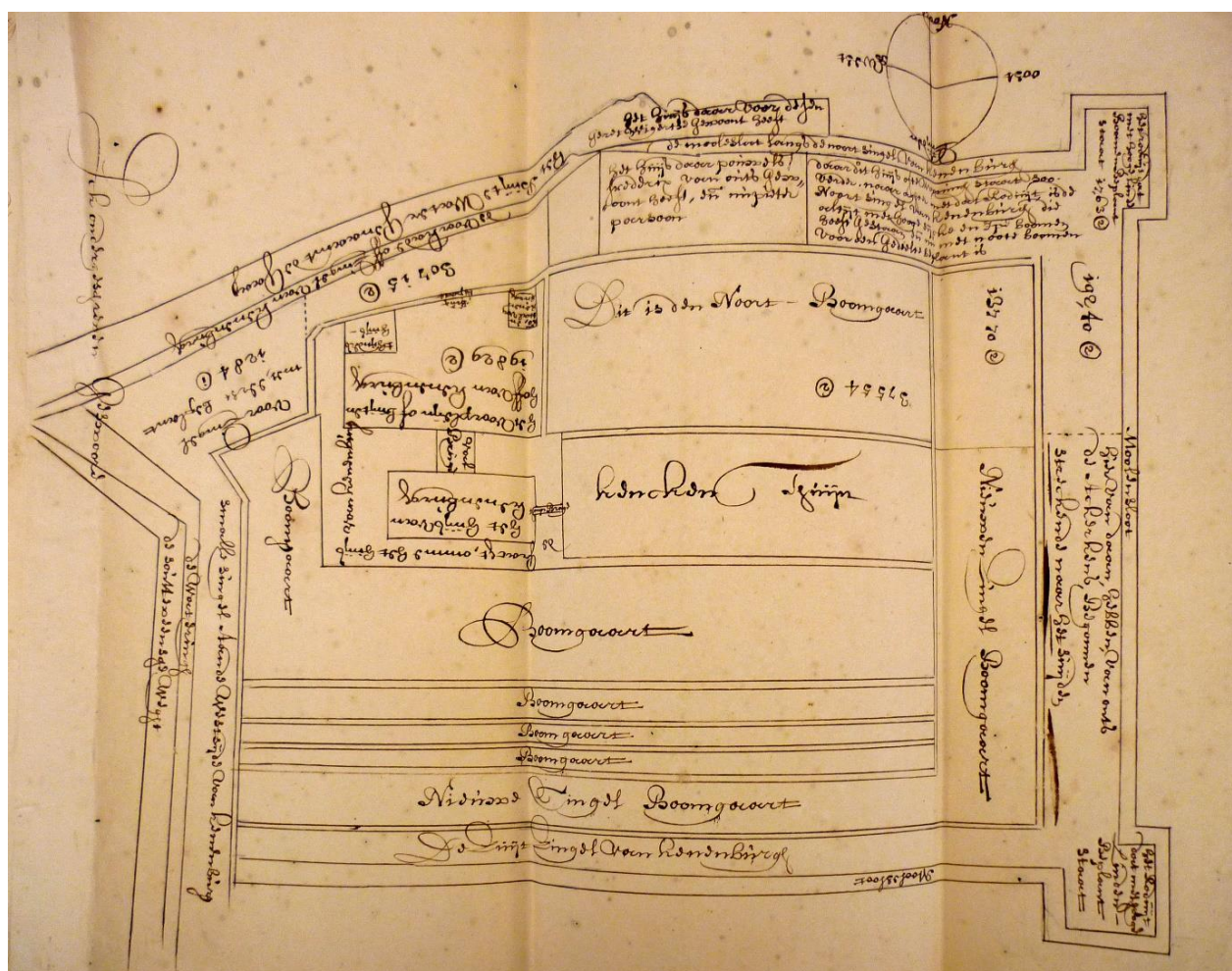
Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #4:

Een oude kaart van het huis en de tuin van Keenenburg

Deze kaart is op verzoek van Anna Philipota Cabeljauw, weduwe van Johan van Raesfelt, heer van Keenenburg, en op aanwijzing van Dirck van Swieten, schout en secretaris van Schipluiden, gemaakt. De afbeelding bevat de percelen die de bewoners van de Keenenburg in leen hadden van de Grafelijkheid van Holland in de jurisdictie Sint Maartensrecht. De opmeting vond plaats op 31 augustus 1695 en is verricht door A.B. van Persijn. Op 5 mei 1696 is de hierbij afgebeelde kopie gemaakt door Dirck van Tol, landmeter te 's-Gravenhage. De kaart moest de eigendomsrechten van Anna Philipota Cabeljauw van de percelen rond het Huis Keenenburg onderstrepen. In totaal betreft het 2 morgen 2 hond en 56 roeden. Het gebied omvat ook de boerderij van Pieter Persoon bij de voorpoort van de Keenenburg. Het gebruik van de percelen wordt op de kaart aangegeven.

Op het voorplein nabij de Gaag (noordzijde) lag in die tijd een stal, een poort met brug en een tuindershuis. Later kwam hier een nieuwe voorburcht. De hoofdburcht lag op een eiland, dat in werkelijkheid vierkant was (ca. 44 x 44 meter). Op de plaats van de 'keucken thuijn' bevond zich de oude voorburcht, die in het begin van de Tachtigjarige Oorlog is afgebroken. De moestuin was te bereiken via een bruggetje. De twee uitstekende hoeken aan de oostzijde (grenzend aan de Golfbaan in de Kerkpolder) zijn tot nu toe in de woonwijk Keenenburg bewaard gebleven. Hier stonden in 1695/1696 hoge linden. De tuin was verdeeld in smalle percelen, die voornamelijk als boomgaard werden gebruikt. De houtsingels dienden als afsluiting van het tuincomplex en voor beschutting.

Afbeelding: Contouren van het kasteel en de kasteeltuin t.o.v. de huidige bebouwing van de gelijknamige woonwijk Keenenburg

Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #5:

Talcy en de Keenenburg

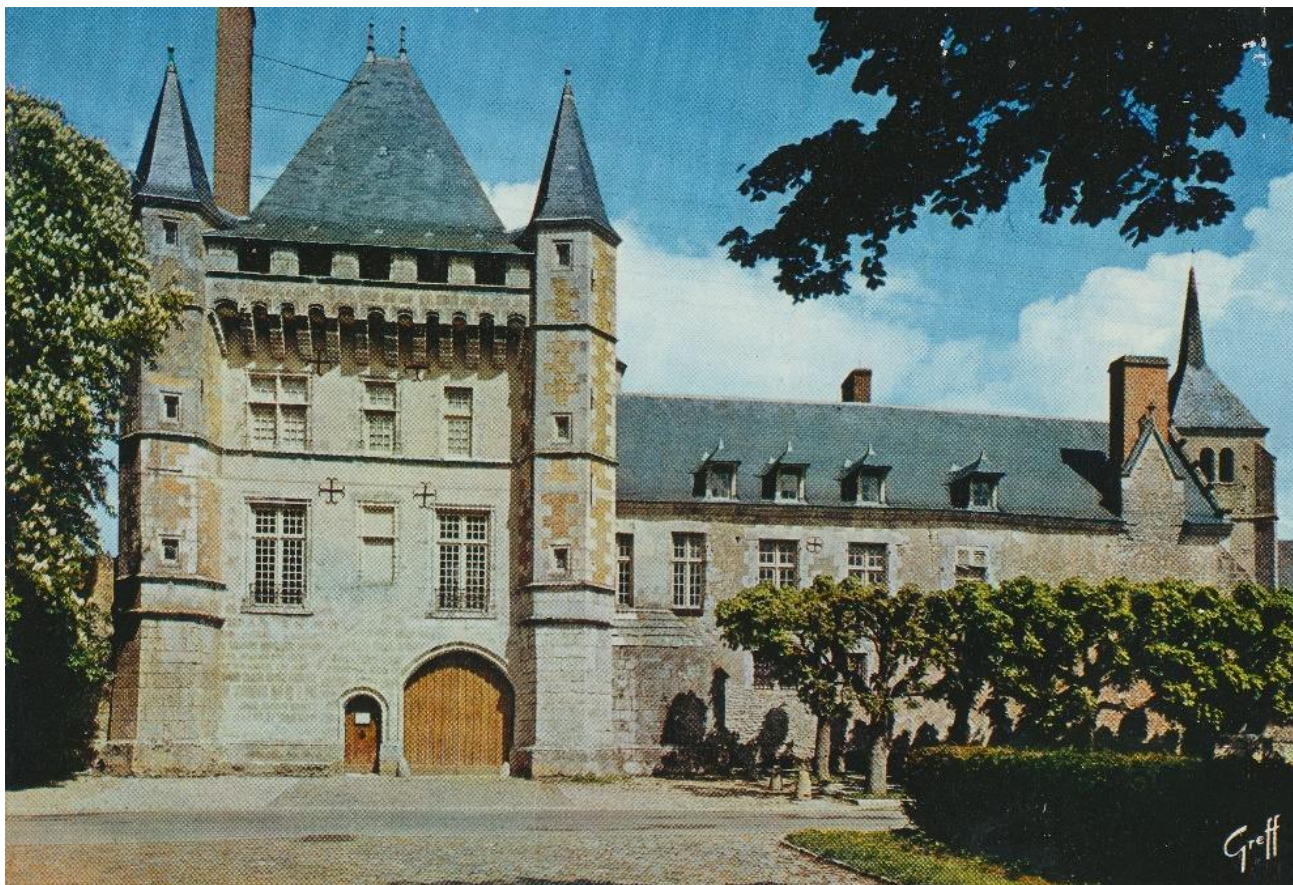

Foto: Talcy nu

In Frankrijk, niet ver van de Loire, ligt kasteel Talcy, dat in veel opzichten lijkt op de Keenenburg. In de dertiende eeuw bevond zich in het gelijknamige dorp al een kasteel. In 1520 werd het bestaande adellijke huis door Bernard Salviati, neef van Catharina de Medici, verbouwd in de huidige vorm. Opvallend is de zware donjon met drie verdiepingen en vier hoektorentjes. Aangrenzend ligt een grote woonvleugel, bestaande uit twee verdiepingen. Zowel de donjon als deze vleugel zijn te vergelijken met die van de Keenenburg. Beneden bevinden zich in Talcy achtereenvolgens de keuken, de voorkamer en de kamer die van Karel XI geweest zou zijn. Op de eerste verdieping is er een opeenvolging van salons en kamers die door een gang verbonden zijn. Bij het kasteel in Schipluiden was dit hetzelfde.

Prent: Oostzijde van de Keenenburg, getekend door Roelant Roghman, ca. 1646.

Net zoals bij de Keenenburg heeft Talcy een binnenhof met een waterput. De afgebeelde galerij (zie onder) lijkt op een vergelijkbaar bouwwerk van de Keenenburg. Er is nog een overeenkomst tussen het Franse en het Nederlandse kasteel. Beide huizen bezaten grenzend aan de binnenhof een duiventoren. In Schipluiden werd hiervoor een torentje van de oude voorburcht gebruikt (zie Keenenburgpraet 2). De duiventoren van Talcy staat er nog. Hierin bevinden zich 1400 holtes, waarin duiven konden nestelen. Beide kastelen hadden veel landerijen. De Franse tijd maakte na vier eeuwen een einde aan de Keenenburg. Er waren geen liefhebbers meer die het kasteel in Schipluiden wilden kopen en onderhouden. In 1798 volgde de sloop. Het kasteel in Talcy overleefde de Franse Revolutie, omdat de eigenaren de bewoners van het dorp altijd goedgezind waren geweest.

Foto: Binnenhof van Talcy met waterput en galerij.

Een bezoekje aan kasteel Talcy is ook interessant, omdat de vertrekken stijlvol zijn gemeubileerd. Wie het kasteel Keenenburg in volle glorie wil beleven, zal dus naar het gebied van de Loire moeten afreizen.

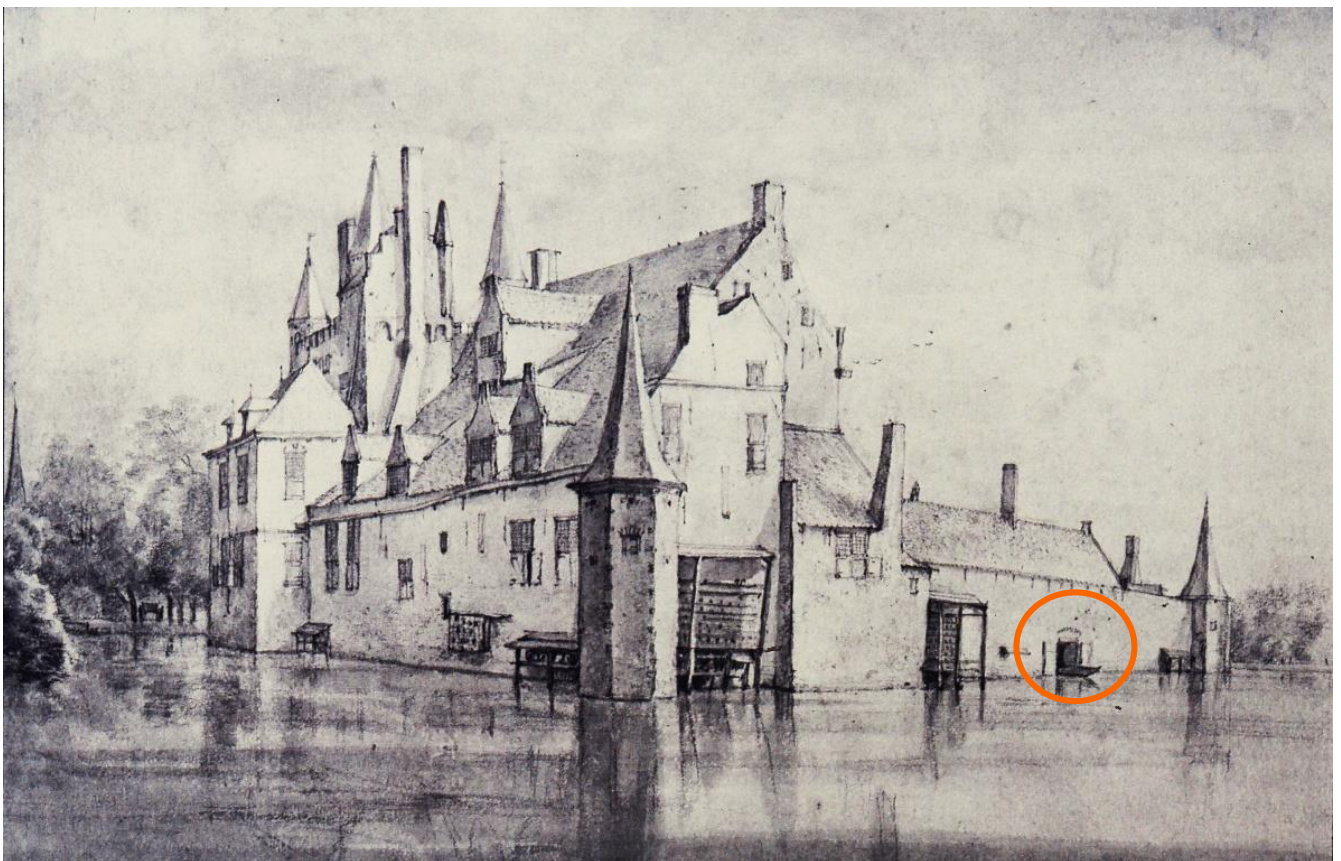
Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #6:

Het schuithuis en een overdekt jacht

Het water is voor kasteel Keenenburg altijd belangrijk geweest. De brede grachten werden gebruikt voor het vissen, spelevaren, schaatsen en het kolfspel op het ijs. Als een van de weinige kastelen in Nederland bezat de Keenenburg een inpandig schuithuis. Het is te zien op een tekening van Roelant Roghman.

Prent: Rechts de zuidoostzijde van de hoofdburcht van de Keenenburg met rood omcirkeld een schuithuis. De voorsteven van een schuitje steekt uit. Roelant Roghman, ca. 1646.

Bij de opgraving in 1978 is het schuithuis blootgelegd. Het had een bodem van hergebruikt (scheeps)hout. Bij de toegang zaten in het muurwerk nog de duimen waarop de toegangsdeuren draaiden. Een onderzoekje naar de ruim 200 kasteeltekeningen van Roghman leverde geen andere inpandige schuithuisjes op. Wel hadden verschillende

kastelen in de gracht een overkapt schuithuis, bijvoorbeeld bij kasteel Amerongen. Later kwam bij dit kasteel een inpandig schuithuis, dat bewaard is gebleven.

Foto: Een deel van het schuithuis, opgegraven in 1978.

Foto: Detail waarop het scharnier van een deur draaide.

De heer van Keenenburg, die ook ambachtsheer van Schipluiden, Maasland en Maassluis was, had in de zeventiende eeuw een 'sierlyk' overdekt jacht voor zijn dienstreizen in de regio. Jacob Frederik van Zevender voer hiermee ook naar zijn huizen in Den Haag en Maasland. Uit rekeningen blijkt dat er jaarlijks onderhoud aan het jacht nodig was. Zo zijn er betalingen voor een slotenmaker, een timmerman, een metselaar en een zeilmaker. Lokale middenstanders zorgden voor de bevoorrading van het jacht. Ook waren er uitgaven voor de schipper, die voor de vaartochten werd opgeroepen. Waar dit jacht zijn onderkomen had, is niet bekend.

Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #7:

Een bijzondere overdracht van het kasteel Keenenburg

Op 4 juli 1618 vond op het kasteel Keenenburg een bijzondere gebeurtenis plaats. Op die dag volgde Otto van Zevender zijn overleden oom Jacob van Egmond op als heer van Keenenburg. In aanwezigheid van notaris Otto de Roij en van de getuigen Johannes Stangerus, predikant van Schipluiden en Henrick Cornelis, schout van Sint Maartensrecht en kastelein van de Keenenburg, werd Otto van Zevender officieel eigenaar van het kasteel. Deze overdracht ging gepaard met een aantal rituelen. In de zaalkamer van de Keenenburg wierp Otto van Zevender een houten venster met glas-in-lood-ramen op de grond.

Foto: Deur van kasteel Keenenburg, ca. 1600, te zien in Museum Het Tramstation in Schipluiden.

Daarna ging het gezelschap naar de torenkamer waar de nieuwe kasteelheer een deur uit de sponning lichtte. Vervolgens liepen de aanwezigen naar de hofboomgaard en het land achter het kasteel. Hier stak Otto van Zevender een zode aarde uit en wierp die weg. Verder hakte hij in de boomgaard enige takken af. Hierna vroeg hij aan de kastelein van de Keenenburg om het huis met de goederen in het vervolg in zijn naam te besturen en er toezicht op te houden. Door deze handelingen was het voor de betrokkenen duidelijk, dat het kasteel Keenenburg in jonkheer Otto van Zevender een nieuwe eigenaar had gekregen. Tenslotte tekenden de aanwezigen de officiële overdrachtsbrief, de zogenaamde 'acte van possessie'.

Foto: Gezicht vanuit de boomgaard op Slot Zuylen in Utrecht.

Tekst: Jacques Moerman

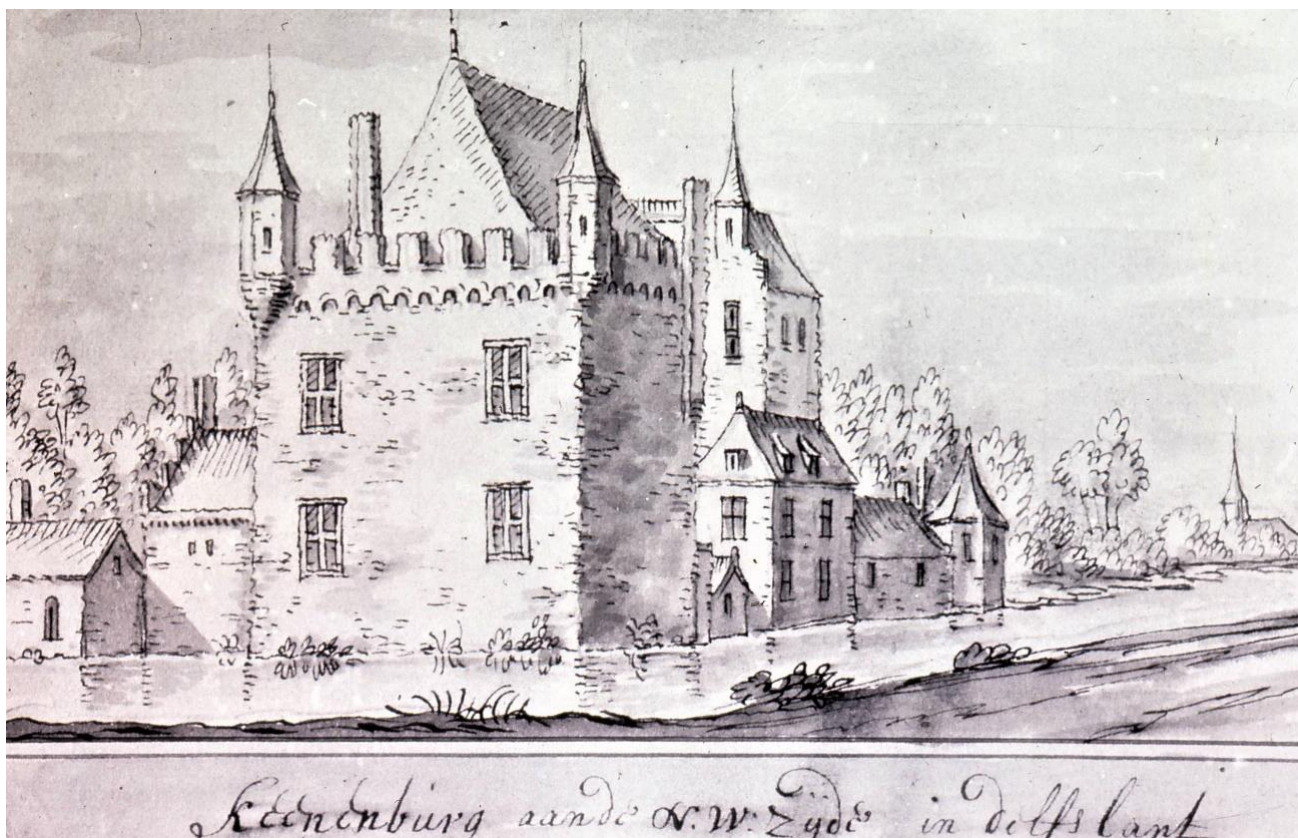
Keenenburgpraet #8:

Ooggetuigenissen

Twee ooggetuigen spreken zich uit over wat ze van de Keenenburg gezien hebben. De eerste is Lieve van Ollefen in 1793. Hij schrijft in 'De Nederlandsche stad- en dorpsbeschrijver, deel II (Delfland)' het volgende:

"Het tegenwoordige huis werd, na den jaare 1770, door eene allerswaarste reparatie, meerendeels vernieuwd door wijlen den Wel. Ed. Geboren Heere W.H. van Steenberg, heer van Kenenburg, enz. Naast tegen de huizinge is een zwaare vierkante toren aangebouwd; op ieder der vier hoeken staat een zwaare en tamelijke hooge spits uitgebouwd, waardoor het van verre kan gezien worden. Achter aan is nog een laage toren, met een leien spits. [Dit is het torentje dat in 1991-1992 voor een deel is gereconstrueerd.] De huizingen en torens zijn uitwendig eveneens gebleven als de ouden geweest zijn; alleenlijk zijn de glazen naar den hedendaagschen smaak veranderd."

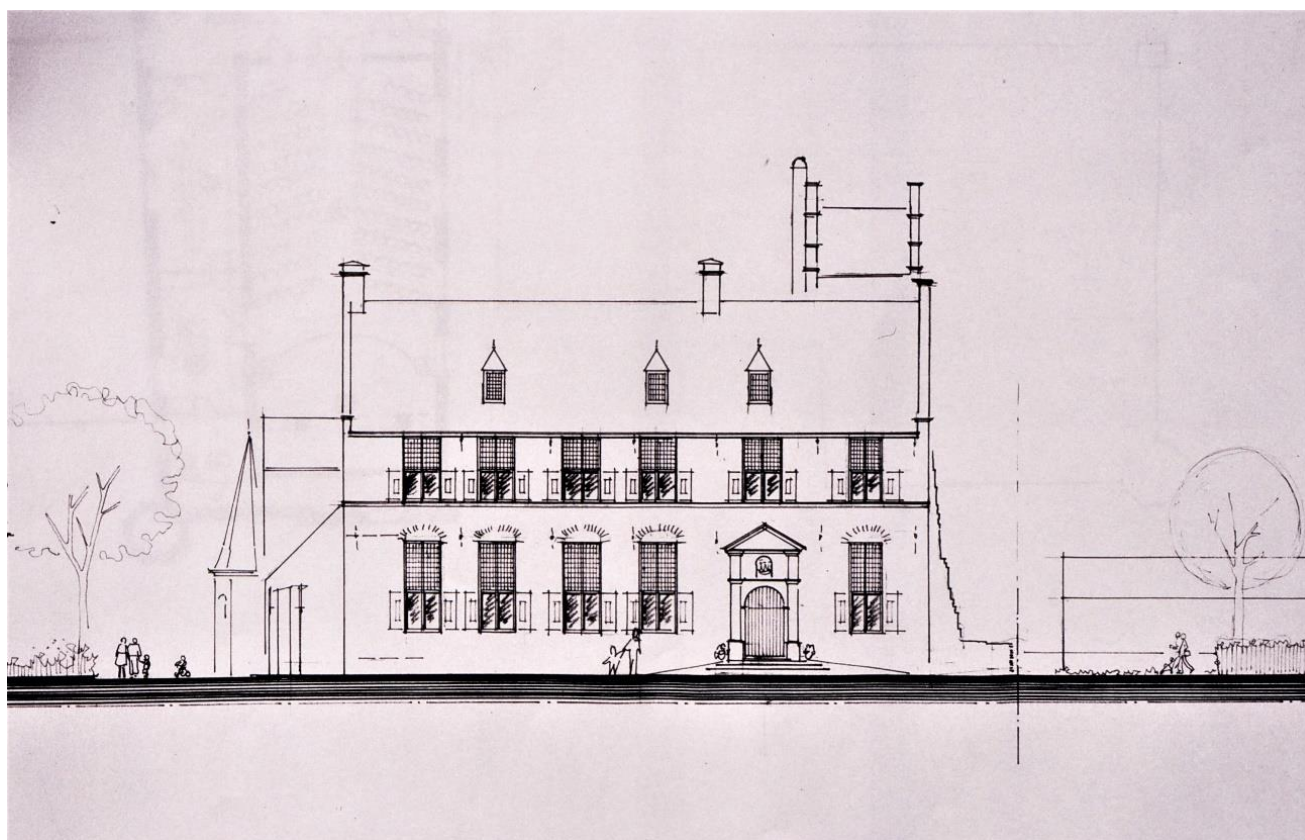

Prent:

De noordwestzijde van kasteel Keenenburg, ca. 1724. Maker onbekend.

Een tweede ooggetuige kennen we alleen van de initialen L.J. Hij schreef een tekst in het blad 'De Navorscher' uit 1863 en vertelt dat hij in zijn jeugd meerdere malen in kasteel Keenenburg heeft gelogeed. De auteur schrijft:

"Het kasteel, omgeven van eene, aan de zijde van de trekvaart door Schipluiden, dubbele gracht en toegankelijk over eene steenen brug - voorheen ophaalbrug - stond op het tweede binnenste voorplein, aan welks naar de landzijde gekeerde hoeken lage ronde torentjes stonden, van omstreeks 8 of 10 voet middellijn, waaruit of waardoor de verdedigers zich verweerden. [Deze torentjes, die kijkaten hadden, dateerden uit 1619.] De vierkante toren, het hoofdgebouw, had hoog gewelfde, maar niet diepe kelders (de landstreek is laag) en slechts twee zalen boven elkander. De rondgaande trans met kanteelen had aan de vier hoeken overdekte met vensters voorzien torentjes. Het jongere aan den toren aangebouwde en, naar den stijl te oordelen, omstreeks het begin der XVIIIde eeuw [Dit moet begin 17e eeuw zijn] vergrootte woonverblijf besloeg in mijn tijd de breedte van het pleine en bevatte eene dubbele rij van kamer, in twee verdiepingen, en eene ruime vestibule."

Figuur:

Reconstructietekening van de oostzijde van de woonvleugel achter de donjon door Peter van Velzen (Architectenbureau Restauro).

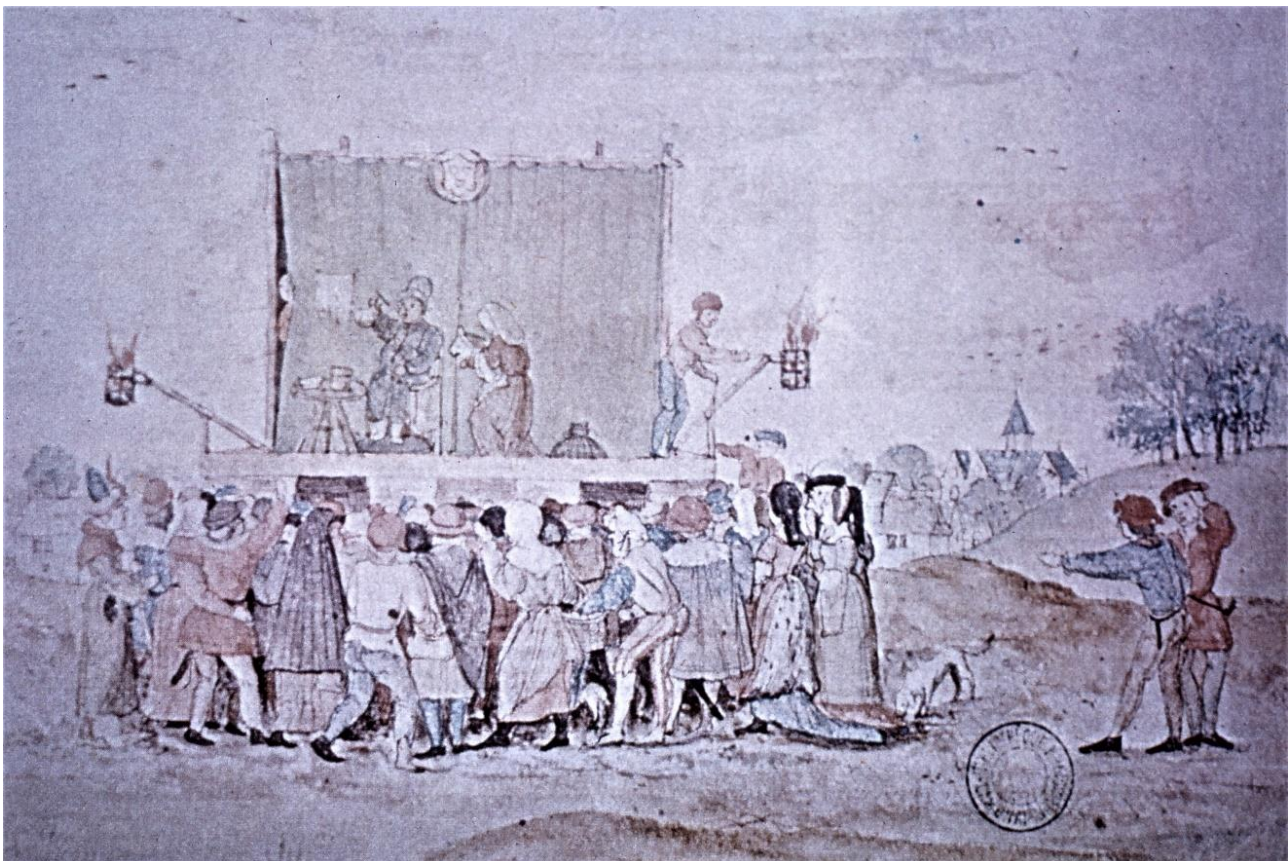
Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #9:

Rederijkers op het kasteel

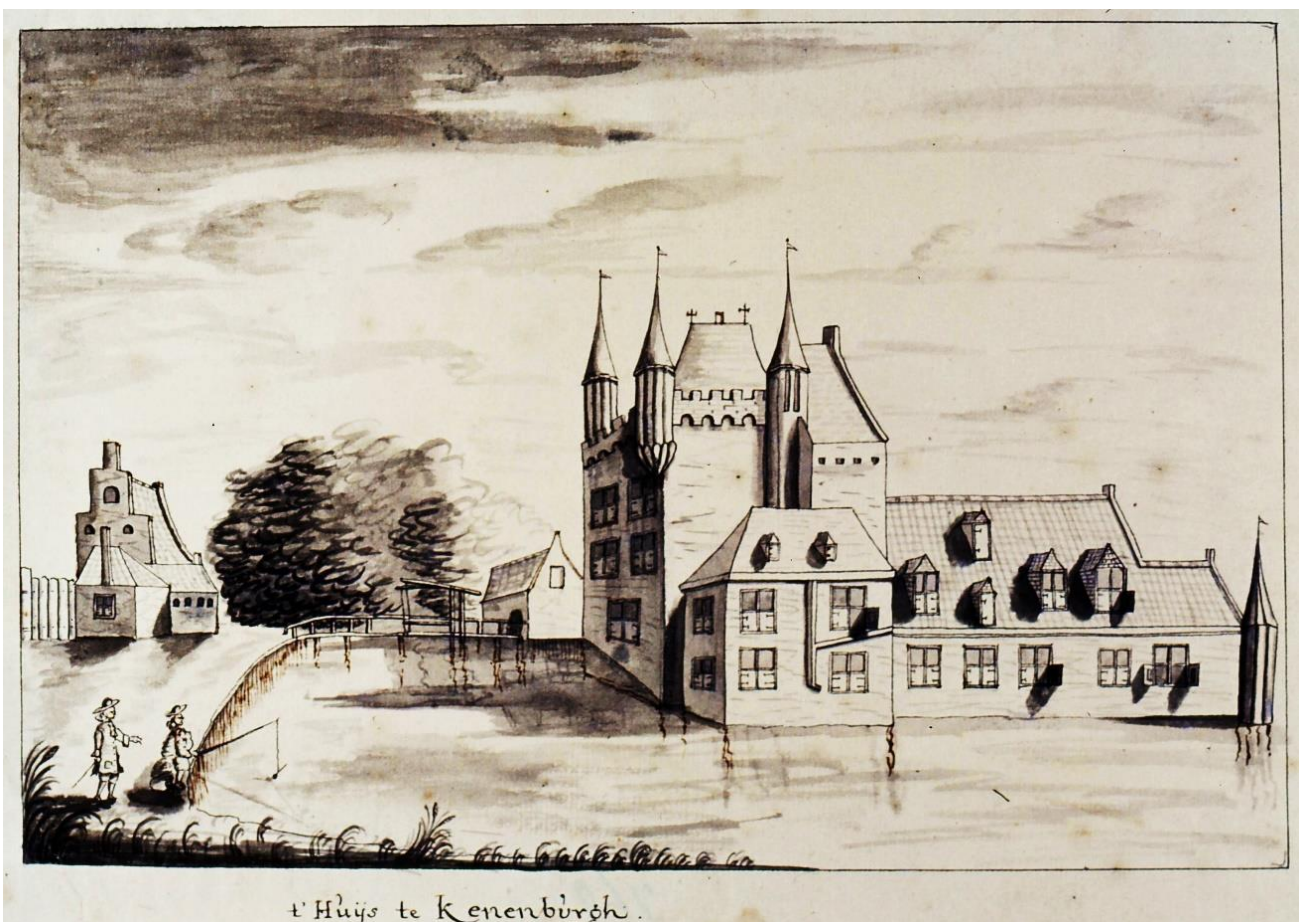

In 1562 werd in Schipluiden een rederijkerskamer opgericht, een lokaal dichtgezelschap. De kamer heette 't Rosmareyn' en voerde als zinspreuk 'Door sWoords Kracht'. In de eerste decennia van de Tachtigjarige Oorlog stond de rederijkerskamer op non-actief. In 1598 liet de kamer weer van zich horen. Inmiddels was de Katholieke Dorpskerk een Protestantse Kerk geworden. De predikanten keurden het wereldse optreden van de rederijkers af. Een lidmaat van de Gereformeerde Gemeente werd door de predikant aangesproken, omdat zij haar huis, een herberg, wilde openstellen voor de lokale rederijkers. De bijeenkomsten van de rederijkerskamer gingen ondanks de protesten toch gewoon door, met de herberg De Vergulde Valck, die een katholieke uitbater had, als thuisbasis.

Prent: optreden van een rederijkersgezelschap op een verhoogd toneel, 17^e eeuw.

Schipluiden heeft verschillende malen dichtwedstrijden voor rederijdersgezelschappen van elders georganiseerd. Ze vonden plaats in en voor de herberg 'De Vergulde Valck'. Het Hof van Holland sprak de schouten van de dorpen aan om het samenkomen van de rederijders te verbieden. Otto Frederik van Zevender, die naast heer van de Keenenburg ambachtsheer van Schipluiden was, gaf zijn schout opdracht om niet tegen de rederijders op te treden. Als de rederijders niet in het dorp mochten spelen, stelde hij zijn kasteel beschikbaar. Dit gebeurde in 1663, toen zijn weduwe Anna Ermgart van Raesfelt het voorplein van haar kasteel openstelde voor de rederijders. De predikant van Schipluiden verfoeide de komst van 'ongheregelde luyden en hun godloose comediantsbedrijff'.

Prent: links de nieuwe voorburch van de Keenenburg en het voorplein, ca. 1700.

De protestantse heren en vrouwen van Keenenburg waren ambachtsheer of ambachtsvrouw van de gehele gemeenschap, dus ook van de katholieken, die de meerderheid van de bevolking vormden. De adellijke bestuurders gunden elke bevolkingsgroep hun vermaak. Ook al liep het drankgebruik nog weleens uit de hand. De optredens van de rederijders

werden in Schipluiden dus niet afgeschaft. Later traden ook protestantse jongeren toe, waaronder Hubert Korneliszoon Poot (1689-1733), die bij de rederijders van Schipluiden zijn eerste scholing als dichter kreeg. In 1711 verboden de Staten van Holland de rederijdersactiviteiten op zon- en feestdagen. Vanaf dat jaar horen we niets meer over de rederijders van Schipluiden.

Tekst: Jacques Moerman

Keenenburgpraet #10:

Een vergadering op de Keenenburg

Op 1 juni 1564 kwamen zeven grondgebruikers (boeren) uit de Kerkpolder bijeen op kasteel Keenenburg. Ze verzochten heer Otto van Egmond, als belangrijkste ingeland, 400 gulden voor te schieten voor de verplaatsing van de boerderij van Rochus Claesz. Vanwege het 'quade jaer' waren de boeren van deze polder op dat ogenblik niet in staat om mee te betalen.

Figuur: De boerderij van Rochus Claesz. verhuisde van A (huidige locatie nieuwe Gemeentehuis) naar B (bij de huidige Valbrug). Ertussen het tuincomplex van kasteel Keenenburg, fragment van de kaart van Delfland door Kruikius, 1712.

Wat was er aan de hand? In 1563 was er een conflict ontstaan tussen Rochus Claesz. en de andere ingelanden van de Kerkpolder. Rochus woonde met zijn gezin naast de watermolen van deze polder, op de plek van het huidige gemeentehuis van Midden-Delfland. Hij wilde zijn oude boerderij vervangen door een woning die langer, breder en 6,5 voet hoger was. In de afgelopen vijftien jaar

waren de bomen op zijn erf sterk gegroeid. Ook had hij een hooiberg met zes roeden opgericht. Hierdoor ontving de Kerkpoldermolen steeds vaker onvoldoende wind, zodat het overtollige water niet meer op een behoorlijke wijze uit de polder kon worden gemalen.

Er waren twee oplossingen mogelijk: de verplaatsing van de molen of de sloop van de boerderij. Rochus Claesz. ging akkoord met het voorstel van de hoogheemraden van Delfland, waaronder Otto van Egmond, om zijn boerderij af te breken en elders een nieuwe boerderij op te richten. Hij koos voor een locatie bij de Zouteveense brug, de huidige Valbrug, zo'n 300 meter ten zuiden van zijn oorspronkelijke erf (nu Vlaardingsekade 1 en 2). Hier werd een nieuwe boerderij gebouwd. De kinderen van Rochus Claesz. noemden zich later 'Hofhouck', een verwijzing naar de nabij gelegen kasteeltuin (Hof van Keenenburg). De grondgebruikers van de Kerkpolder moesten de boerderijverplaatsing bekostigen. De laatste jaren waren door misoogsten slecht geweest voor de boeren in de Nederlanden. Tijdens de vergadering in het kasteel zegde Otto van Egmond toe de verhuizing voor te willen financieren. De boeren moesten de lening later, met een rente van 6,25%, aan hem terugbetalen. Of dit helemaal is gebeurd, valt te betwijfelen, want in 1568 brak de Tachtigjarige Oorlog uit. In 1573-1574 werd de Kerkpolder, met andere omringende polders, onder water gezet, waardoor de boeren nog jaren daarna niet optimaal hun grond konden gebruiken.

Tekst: Jacques Moerman